बुढानीलकण्ठ नगरपालिका

बुढानीलकण्ठ नगरपालिका नगरकार्यपालिकाको कार्यालयद्वारा प्रकाशित

स्थानीय राजपत्र

खण्ड : ६ **सङ्ख्या : ४** **मिति : २०८०।०९।२४**

भाग : १

बुढानीलकण्ठ नगरपालिकाको स्वास्थ्यसम्बन्धी प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्न बनेको जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०८०

प्रस्तावनाः बुढानीलकण्ठ नगरपालिकामा बसोबास गर्ने बासिन्दाहरूको आधारभूत स्वास्थ्यको सुरक्षा गर्दै उच्चस्तरीय विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवासमेत स्थानीय स्तरमै उपलब्ध गराउन स्पष्ट कानुनी आधार तयार गरी स्वास्थ्य संस्थाहरूको सञ्चालन गर्नु वाञ्छनीय भएकाले,

नेपालको संविधानको धारा २२१ अन्तर्गत अनुसूची ८ को क्रमसंख्या ९ मा उल्लिखित अधिकार तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ उपदफा २ को खण्ड (झ) मा भएको व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्न सोही ऐनको दफा १०२ को उपदफा (१) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी बुढानीलकण्ठ नगरपालिकाको १३ औं नगरसभाले यो ऐन स्वीकृत गरेको छ।

परिच्छेद १

प्रारम्भिक

१. **सङ्क्षिप्त नाम र प्रारम्भ :** (१) यस ऐनको नाम "बुढानीलकण्ठ नगरपालिका जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०८०" रहेको छ।

(२) नगरसभाबाट स्वीकृत भई स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भएपछि बुढानीलकण्ठ नगरपालिका क्षेत्रभित्र यो ऐन लागू हुनेछ।

२. **परिभाषा :**

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,

(क) **"आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा"** भन्नाले आकस्मिक घटना वा आपतकालीन अवस्था परी जीवन जोखिमयुक्त अवस्थामा रहेका व्यक्तिहरूको जीवनलाई जोखिममुक्त गर्न, जीवन वा अङ्ग गुम्नबाट बचाउन आवश्यकताअनुसार दिनुपर्ने प्रारम्भिक तथा तत्काल सेवा सम्झनुपर्छ।

(ख) **"आधारभुत स्वास्थ्य सेवा"** भन्नाले दफा ३ को उपदफा (४) बमोजिम आम नागरिकको स्वास्थ्य आवश्यकता पूर्तिका लागि राज्यबाट सुलभ रूपमा नि:शुल्क उपलब्ध हुने प्रबर्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, निदानात्मक, उपचारात्मक र पुनर्स्थापनात्मक सेवा सम्झनुपर्छ।

(ग) **"गुणस्तर सुधार तथा सुनिश्चितता समिति"** भन्नाले दफा ३७ (६) बमोजिमको समितिलाई सम्झनुपर्छ ।

(घ) **"गैरसरकारी वा निजी स्वास्थ्य संस्था"** भन्नाले प्रचलित कानूनबमोजिम स्वीकृति लिई गैरसरकारी वा निजी क्षेत्रको लगानी तथा स्वामित्वमा सञ्चालन भएका स्वास्थ्य संस्था सम्झनुपर्छ ।

(ङ) **"चिकित्सक"** भन्नाले प्रचलित कानूनबमोजिम चिकित्सकको रूपमा सम्बन्धित परिषद्मा दर्ता भएको व्यक्ति सम्झनुपर्छ ।

(च) **"जोखिमयुक्त क्षेत्र"** भन्नाले कार्यकक्ष वा कार्य प्रकृतिका कारण मानव स्वास्थ्यमा नकारात्मक प्रभाव पार्ने कुनै पनी रसायनिक, जैविक, जलवायू परिवर्तनजन्य, मनोसामाजिक, शारीरिक, भौतिक तथा भौगोलिक अवस्था रहेको कार्यक्षेत्रलाई सम्झनुपर्छ र सो शब्दले स्वास्थ्य उपचारका बेला स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई हुने सम्भाव्य जोखिमसमेतलाई सम्झनुपर्छ ।

(छ) **"तोकिएको"** वा **"तोकिएबमोजिम"** भन्नाले यस ऐनबमोजिम बनेका नियममा तोकिएको वा तोकिएबमोजिम सम्झनुपर्छ ।

(ज) **"नगरपालिका"** भन्नाले बुढानीलकण्ठ नगरपालिका सम्झनुपर्छ ।

(झ) **"निदान केन्द्र"** (डाइनोस्टिक सेन्टर) भन्नाले भन्नाले रेडियो ईमेजिङ, प्रयोगशालाबाट गरिने जैविक तथा पराजैविक जाँचलगायतका निदानात्मक सेवाहरू प्रदान गर्न कानूनबमोजिम इजाजत प्राप्त संस्थाले सञ्चालन गरेको सेवा केन्द्रलाई सम्झनुपर्छ ।

(ञ) **"प्रदेश सरकार"** भन्नाले बागमति प्रदेश सरकारलाई सम्झनुपर्छ ।

(ट) **"परम्परागत उपचार प्रदायक"** भन्नाले परम्परागत रूपमा जडिबुटी र खनिजबाट उपचार प्रदान गर्ने व्यक्ति सम्झनुपर्छ ।

(ठ) **"मन्त्रालय"** भन्नाले स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय (सङ्घीय) सम्झनुपर्छ ।

(ड) **"शाखा"** भन्नाले बुढानीलकण्ठ नगरपालिकाको स्वास्थ्य विषय हेर्ने महाशाखा वा शाखालाई सम्झनुपर्छ ।

(ढ) **"सेवाग्राही"** भन्नाले स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्य सेवा लिने व्यक्ति सम्झनुपर्छ ।

(ण) **"सेवा प्रदायक"** भन्नाले मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्वास्थ्य सेवाका विषयमा निश्चित योग्यता वा तालीम हासिल गरी स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत चिकित्सक, स्वास्थ्यकर्मी र सामुदायिक स्वास्थ्य कार्यकर्ता सेवा प्रदायक ।

(त) **"सूचित सहमति"** भन्नाले कानुनी रूपमा सक्षम प्राकृतिक व्यक्तिले स्वास्थ्य सेवा लिनका लागि दिएको लिखित वा मौखिक सहमतिलाई सम्झनुपर्छ ।

(थ) **"स्वास्थ्यकर्मी"** भन्नाले प्रचलित कानूनबमोजिम स्वास्थ्यकर्मीको रूपमा सम्बन्धित परिषद्मा दर्ता भएको व्यक्ति सम्झनुपर्छ ।

(द) **"स्वास्थ्य सेवा"** भन्नाले आधुनिक चिकित्सा (एलोप्याथी), आयुर्वेद, होमियोप्याथी, युनानी, प्राकृतिक चिकित्सा, अकुपञ्चर आदि चिकित्सा पद्धतिमा आधारित भई प्रदान गरिने प्रतिकारात्मक, प्रवर्धनात्मक, निदानात्मक, उपचारात्मक आदि प्रकृतिको स्वास्थ्य सेवालाई सम्झनुपर्छ ।

(ध) **"स्वास्थ्य संस्था"** भन्नाले नगर अस्पताल वा नगरपालिकाअन्तर्गतका स्वास्थ्य चौकी, आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र आदिलाई सम्झनुपर्छ ।

(न) **" स्वास्थ्य व्यवस्थापन तथा अनुगमन समिति"** भन्नाले दफा ३७ (४) बमोजिमको समितिलाई सम्झनुपर्छ ।

(प) **"सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति"** भन्नाले प्रचलित कानुनअनुसार स्वास्थ्य संस्थाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न गठित समिति सम्झनुपर्छ ।

परिच्छेदः २

सेवाग्राहीको अधिकार, कर्तव्य तथा स्वास्थ्य संस्थाको दायित्व

३. **स्वास्थ्य सेवाको पहुँच तथा सुनिश्चितताः** (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने प्रत्येक नागरिकलाई सहज र सर्वसुलभ रूपमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्ने अधिकार हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सेवा प्राप्त गर्ने प्रयोजनका लागि नेपाल सरकारको प्रचलित कानून तथा नगरपालिकाले समय समयमा तोके बमोजिमका स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रम वा कार्यक्रमहरूमा सहमागी हुनु प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनेछ ।

(३) उपलब्ध स्वास्थ्य सेवाबाट कुनै पनि नागरिकलाई वञ्चित गरिने छैन ।

(४) प्रत्येक नागरिकलाई देहायका शीर्षकअन्तर्गतका तोकिएबमोजिमका आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सहज र सर्वसुलभ रूपमा निःशूल्क प्राप्त गर्ने हक हुनेछ :–

(क) खोप सेवा,

(ख) एकीकृत नवजात शिशु तथा बालरोग व्यवस्थापन, पोषण सेवा, गर्भवती, प्रसव तथा सुत्केरी सेवा, परिवार नियोजन, गर्भपतन तथा प्रजनन स्वास्थ्यजस्ता मातृ, नवजात शिशु तथा बाल स्वास्थ्य सेवा,

(ग) सरुवा, महामारी वा संक्रामक रोग सम्बन्धी सेवा,

(घ) नसर्ने रोग तथा शारीरिक विकलाङ्गता सम्बन्धी सेवा,

(ङ) मानसिक रोगसम्बन्धी सेवा,

(च) जेष्ठ नागरिकस्वास्थ्य सम्बन्धी सेवा,

(छ) सामान्य र आकस्मिक अवस्थाका सेवाहरू,

(ज) स्वास्थ्य प्रवर्धन सेवा,

(झ) आयुर्वेद तथा अन्य मान्यता प्राप्त वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा,

(ट) सङ्घीय सरकारले सूचना जारी गरी तोकेका अन्य स्वास्थ्य सेवा,

(ठ) वागमती प्रदेश सरकारले राजपत्रमा सूचना जारी गरी तोकेका अन्य स्वास्थ्य सेवा,

(ड) नगरपालिकाले स्थानीय राजपत्रमा सूचना जारी गरी तोकेका अन्य स्वास्थ्य सेवा ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम नेपाल सरकारले तोकेका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरूको विस्तृत विवरण, सेवाप्रवाह तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी अन्य व्यवस्था तथा प्रक्रिया मन्त्रालयले तोकेबमोजिम हुनेछ ।

(६) उपदफा (४) बमोजिम नेपाल सरकारले तोकेका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरूमा नगरपालिकाले थप गर्न सक्नेछ । थप गरिएका सेवाहरूको हकमा पर्ने आर्थिक भार नगरपालिकाले व्यहोर्ने वा सङ्घ वा प्रदेश वा अन्य सङ्घ संस्थाहरूसँगको आर्थिक एवं प्राविधिक सहयोग वा साझेदारीमा समेत सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(७) नगरपालिकाले सङ्घ, प्रदेश वा अन्य सङ्घ संस्थाहरूअन्तर्गत सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरूको साझेदारीमा समेत आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न सक्नेछ ।

४. आकस्मिक उपचार सेवा :

(१) सङ्घीय सरकार वा प्रदेश सरकारले तोकेबमोजिमका आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा वा आपत्कालीन उद्धार वा अन्य स्वास्थ्य सेवाहरू नगरपालिका क्षेत्रभित्र सर्वसुलभ रूपमा प्रदान गर्न गराउनको लागि नगरपालिकाले स्वास्थ्य संस्थाहरूसँग समन्वय गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध गराउनु प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाभित्रका कर्मचारीहरूको कर्तव्य हुनेछ ।

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै स्वास्थ्य संस्थामा आकस्मिक र अत्यावश्यक स्वास्थ्य सेवा तत्काल उपलब्ध हुन नसक्ने अवस्था रहेमा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाले सो संस्थाबाट तत्काल उपलब्ध हुन सक्ने उपचार उपलब्ध गराई थप उपचारका लागि सेवाग्राहीलाई अन्य स्वास्थ्य संस्थामा प्रेषण गर्नु पर्नेछ ।

(४) यस दफा बमोजिम उपचार गर्दा लागेको खर्च सम्बन्धित सेवाग्राहीको स्वास्थ्य बीमा गरिएको भए सो बीमाबाट र स्वास्थ्य बीमा नगरिएको भएमा वा स्वास्थ्य बीमाको रकम अपुग हुन आए बराबरको रकम सम्बन्धित सेवाग्राही व्यक्ति स्वयं, निजको अभिभावक, परिवारको सदस्य, संरक्षक वा संरक्षकत्व ग्रहण गरिएको व्यक्तिले व्यहोर्नुपर्नेछ ।

तर, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा अन्तर्गत पर्ने स्वास्थ्य सेवा स्वास्थ्य संस्थाले निःशूल्क रूपमा उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

(५) यस दफाबमोजिम आकस्मिक प्रकृतिको उपचार सेवा प्रदान गर्दा पहिले उपचार सुरु गरेर त्यसपछि मात्र सम्बन्धित सेवाग्राही वा निजको संरक्षकलाई त्यस्तो सेवा प्राप्त गर्दा पूरा गर्नु पर्ने प्रक्रियाहरू पूरा गर्न लगाउनु पर्नेछ ।

(६) आकस्मिक उपचार सेवासम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

५. विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा :

(१) नगरक्षेत्रको भौगोलिक अवस्था, रोगको प्रकोप दर, फैलावटको स्थिति, सेवाको प्रकृति वा अन्य उपयूक्तताका आधारमा नगरपालिकाले विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा , घुम्ती सेवा वा अन्य आपतकालीन सेवाको व्यवस्था तत्काल मिलाउनुपर्नेछ ।

(२) कुनै पनि गैरसरकारी वा सामाजिक सङ्घ संस्थाले विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर वा अन्य सेवा सञ्चालन गर्दा नगरपालिकासँग स्वीकृति लिएर मात्र सञ्चालन गर्नुपर्नेछ ।

तर, रक्तदान वा यस्तै अन्य जीवनदायिनी सेवाका शिविर सञ्चालन गर्दा भने नगरपालिकालाई जानकारी दिएर सञ्चालन गर्न बाधा पर्ने छैन ।

(३) विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनेसम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

६. प्रेषण (रेफरल) सेवा :

(१) नगरपालिका क्षेत्रभित्रका प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले उपचारका लागि आफूसमक्ष आएका सेवाग्राही (बिरामी) लाई आफ्नो स्वास्थ्य संस्थाको संरचना, उपकरण, विशेषज्ञ सेवाको अभाव वा अन्य कुनै उपयूक्त कारणले उपचार प्रदान गर्न नसकिने अवस्था भएमा आफ्नो स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध हुने सम्मको उपचार तत्काल गराई थप उपचारका लागि तुरुन्तै उपचार प्रदान गर्न सक्ने सक्षम स्वास्थ्य संस्थामा प्रेषण गरी समन्वय गरिदिनु पर्नेछ ।

(२) स्वास्थ्य संस्थाले उपदफा (१) बमोजिम सेवाग्राहीको प्रेषण गर्दा तोकिएबमोजिमको विधि र प्रक्रिया पूरा गर्नु पर्नेछ ।

(३) विशेषज्ञ सेवा र आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य संस्थाहरूका बीच आवश्यक प्रेषण प्रणाली स्थापना गरी सेवा प्रभावकारी बनाउन नगरपालिकाले आवश्यक समन्वय गर्नुपर्नेछ ।

(४) प्रेषणसम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

७. गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने :

(१) नगरपालिकाले नेपाल सरकारबाट तोकिएबमोजिमको स्तरमा प्रत्येक नागरिकलाई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ ।

(२) सङ्घीय वा प्रदेश सरकारको समन्वय एवं नगरपालिकाको उपलब्ध श्रोतको आधारमा नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न देहायबमोजिमको कार्यहरू गर्नुपर्नेछ :–

(क) राष्ट्रिय वा प्रादेशिक नीतीको आधारमा नागरिकको स्वास्थ्य संरक्षण र सम्वर्धन गर्ने ।

(ख) स्वास्थ्य सेवाको प्राथमिकता निर्धारण गरी समतामूलक तवरबाट सेवा उपलब्ध गराउने ।

(३) सङ्घ तथा प्रदेशको समन्वयमा नगरपालिकाले तोकिएको मापदण्ड पूरा गरेका स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना गरी त्यस्ता संस्थामा आवश्यक जनशक्ति, प्रविधि तथा उपकरणको व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ ।

८. सेवाग्राहीको कर्तव्य :

नगर क्षेत्रभित्रका स्वास्थ्य संस्था वा स्वास्थ्यकर्मीसँग सेवा लिने सेवाग्राहीको कर्तव्य देहायबमोजिम हुनेछ :

(क) आफ्नो स्वास्थ्यको सम्बन्धमा सचेत रहने, स्वस्थ जीवनशैली अपनाउने (खानपिन, योग, प्राणायाम तथा शारीरिक व्यायाममा ध्यान दिने) र स्वास्थ्य संस्थाबाट दिईने सेवाको उपभोग गर्ने,

(ख) स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्ने व्यक्तिले स्वास्थ्य संस्थाको नियमको पालना गर्ने,

(ग) स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्न प्रचलित कानूनको पालना गर्दै सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा नगरपालिकाले जारी गरेका आदेशहरूको पालना गर्दै समय समयमा तोकेबमोजिमका स्वास्थ्यसम्बन्धी कार्यक्रमहरूमा समावेश हुने,

(घ) स्वास्थ्यकर्मीलाई आफ्नो स्वास्थ्यको अवस्थासँग सम्बन्धित यथार्थ विवरण उपलब्ध गराई रोग निदान र उपचार गर्ने कार्यमा सघाउ पुऱ्याउने,

(ङ) स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य संस्थाको मर्यादा र सम्मान गर्ने, स्वास्थ्यकर्मीप्रति कुनै पनि किसिमको दुर्व्यवहार नगर्ने,

(च) आवश्यकताअनुसार उपचार सहमति फाराम (मञ्जुरीनामा) मा हस्ताक्षर गर्ने,

(छ) स्वास्थ्य संस्थाले आवश्यक सेवाको लागि प्रेषण गरेमा सम्बन्धित संस्थामा गई सेवा लिने।

(ज) सिफारिस गरिएको संस्थामा आंशिक वा पूरा उपचार लिन अस्वीकार गरेको अवस्थामा उपचार कार्ड वा डिस्चार्ज सर्टिफिकेटमा सोही बेहोरा उल्लेख गरी हस्ताक्षर गरिदिने।

९. उपचार गराउनु दायित्व हुने: परिवारका सदस्य, संरक्षक वा संरक्षकत्व स्वीकार गरिएको कुनै पनि व्यक्ति विरामी भएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई स्वास्थ्य संस्थामा लैजानु, उपचार गराउनु, उपचार खर्च व्यहोर्नु र उपचार गर्ने कार्यमा सहयोग तथा सहजीकरण गर्नु प्रत्येक अभिभावक, परिवारका सदस्य, संरक्षक वा संरक्षकत्व स्वीकार गर्नु व्यक्तिको दायित्व हुनेछ।

१०. सेवाग्राहीलाई जानकारी दिनुपर्ने : (१) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्था तथा उपचार प्रदान गर्ने स्वास्थ्यकर्मीले सेवाग्राहीलाई देहायका विषयमा अनिवार्य रुपले जानकारी दिनु पर्नेछ :–

(क) प्रत्येक सेवाग्राहीलाई निजको स्वास्थ्य र उपचारका सम्बन्धमा पूर्ण जानकारी प्रदान गर्नु स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्यकर्मीको कर्तव्य हुनेछ।

तर, प्रकरण (क) अनुसार सेवाग्राहीको स्वास्थ्य स्थितिको सूचना दिंदा निजको वा समुदायको हितविपरीत हुन सक्ने पर्याप्त आधार भएमा त्यस्तो सूचना गोप्य राख्न स्वास्थ्य संस्थालाई कुनै बाधा पर्ने छैन।

(ख) रोगको निदान र उपचारसँग सम्बन्धित सेवाको स्तर र विकल्प सम्बन्धमा,

(ग) स्वास्थ्य उपचारसम्बन्धी विकल्पसँग सम्बन्धित अनुमानित खर्च र सम्भावित परिणाम सम्बन्धमा,

(घ) सेवाग्राहीले स्वास्थ्य सेवा अस्वीकार गर्न सक्ने र सेवा अस्वीकार गर्दा उत्पन्न हुन सक्ने सम्भावित परिणाम, जोखिम र दायित्वका सम्बन्धमा ।

(२) स्वास्थ्य संस्थाले सेवाग्राहीलाई उपदफा (१) बमोजिमको जानकारी उपलब्ध गराउँदा सम्भव भएसम्म निजले बुझ्न सक्ने र सरल भाषामा उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) वा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सेवाग्राहीको स्वास्थ्य स्थितिको सूचना सम्बन्धित सेवाग्राहीलाई दिन नसकिने अवस्थामा निजको परिवारको उमेर पुगेको सदस्यलाई दिनुपर्नेछ ।

११. सेवाग्राहीको सूचित सहमति (Informed Content) लिनु पर्ने :

(१) स्वास्थ्य संस्थाले सेवाग्राहीलाई सामान्यभन्दा भिन्न प्रकृतिको स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउँदा अनिवार्य रूपमा निजको सूचित सहमति लिनुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) को प्रयोजनको लागि लिइएको सेवाग्राहीको सहमति लिखित रूपमै हुनुपर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) वा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको अवस्थामा सेवाग्राहीको सूचित सहमति नभए पनि स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न सकिनेछ :–

(क) सेवाग्राहीले सहमति प्रदान गर्न सक्ने अवस्थामा नरहेको र कसैलाई पनि त्यस्तो सहमति प्रदान गर्ने अनुमति वा अख्तियारी नदिएकोमा उपलब्ध भएसम्म क्रमशः निजको पति वा पत्नी, बाबु वा आमा, हजुरबुवा वा हजुरआमा, उमेर पुगेका छोरा वा छोरी, दाजुभाइ वा दिदिबहिनी वा उपलब्ध सेवाग्राहीको निकटतम व्यक्तिले सहमति दिएको अवस्थामा,

(ख) प्रचलित कानून वा अदालतको आदेशबमोजिम सहमति बिना नै स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराइएको अवस्थामा,

(ग) कुनै व्यक्तिलाई तत्काल उपचार नगर्दा निजको स्वास्थ्यमा गम्भीर खतरा उत्पन्न हुने अवस्था रहेमा,

(घ) स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउन ढिलाई गरिएमा सम्बन्धित बिरामीको मृत्यु हुन सक्ने वा निजको स्वास्थ्यमा गम्भीर क्षति पुग्न सक्ने सम्भावना रहेमा,

(ङ) सम्बन्धित व्यक्तिले व्यक्त वा अव्यक्त रूपमा वा आचरणद्वारा स्वास्थ्य सेवा लिन अस्वीकार नगरेमा,

(च) तोकिएबमोजिमको अन्य अवस्थामा ।

१२. समान व्यवहार गर्नु पर्ने :

(१) यस ऐनबमोजिम उपचार गर्दा सबै सेवाग्राहीप्रति समान तथा आदरपूर्ण व्यवहार गर्नु सम्बन्धित स्वास्थ्यकर्मीको कर्तव्य हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विरामीको स्वास्थ्यको गम्भीरताको आधारमा स्वास्थ्य संस्थाले उपचार वा सेवा प्रदान गर्दा प्राथमिकीकरण गर्न सक्नेछ।

(३) कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थाले कसैलाई निजको उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जात, जाति, लिङ्ग, पेशा, यौनिक तथा लैङ्गिक पहिचान, शारीरिक वा स्वास्थ्य अवस्था, अपाङ्गता, वैवाहिक स्थिति, गर्भावस्था, वैचारिक आस्था वा यस्तै अन्य कुनै पनि कुराका आधारमा उपचार वा सेवामा भेदभाव गर्नु र गराउनु हुँदैन।

१३. पेशागत आचरण :

स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्यकर्मीले सम्बन्धित परिषदहरूले निर्धारण गरे बमोजिमका पेशागत आचरणको अक्षरशः पालना गर्नुपर्नेछ।

१४. गोपनीयता कायम राख्ने : (१) स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्दा सेवाग्राहीको स्वास्थ्य अवस्था, निदान वा निजले प्रदान गरेको उपचार वा सेवा लगायतका सूचनाहरू गोप्य राख्नुपर्नेछ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको अवस्थामा सूचना सार्वजनिक गर्न यस दफाले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन :–

(क) सूचना सार्वजनिक गर्न सेवाग्राहीले लिखित सहमति दिएमा,

(ख) अदालतको आदेश वा प्रचलित कानूनबमोजिम सूचना सार्वजनिक गर्नु पर्ने भएमा,

(ग) सूचना सार्वजनिक नगर्दा त्यसबाट जनस्वास्थ्यमा गम्भीर असर पर्न सक्ने देखिएमा।

(३) उपदफा (२) को खण्ड (ग) को प्रयोजनको लागि जनस्वास्थ्यमा गम्भीर असर पर्ने वा नपर्ने सम्बन्धमा नगरपालिकाले निर्णय गरेबमोजिम हुनेछ।

१५. डिस्चार्ज (बहिर्गमन) सारांश दिनुपर्ने :

प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा भर्ना भई उपचार गराइरहेका बिरामी वा सेवाग्राहीलाई डिस्चार्ज गर्दा त्यस्ता संस्थाले तोकिएबमोजिमको जानकारीसहितको डिस्चार्ज सारांश दिनुपर्नेछ।

१६. स्वास्थ्य संस्थाको दायित्व : (१) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले आफूले प्रदान गर्ने सेवा सुविधा, समय तालिका, लाग्ने दस्तुर तथा खर्च र उपचार गर्न लाग्ने समयसमेत खुलाई सूचना प्रवाह गर्नुपर्नेछ।

(२) सूचनाहरू प्रवाह गर्दा नागरिक बडापत्र वा अन्य बिभिन्न संचार माध्यमद्वारा जनतासम्म प्रवाह गर्नुपर्नेछ।

(३) स्वास्थ्य सेवामा गरीव र पछाडि परेका वर्गको पहुँच स्थापित गर्ने कार्यविधि र सेवाग्राहीले सेवा नपाएको गुनासो व्यवस्थापन गर्ने कार्यविधिसमेत उल्लेख गरी सूचना प्रवाह गर्नुपर्नेछ।

(४) स्वास्थ्य संस्थाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा कुनै पनि रोगको संक्रमण नहुने गरी तोकिएको सुरक्षात्मक मापदण्डको अवलम्बन गर्नुपर्नेछ।

(५) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले योग्य र सक्षम सेवाप्रदायकबाट मात्र स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नुपर्नेछ।

१७. **वडा कार्यालय, नगरपालिका र स्थानीय प्रहरीलाई जानकारी गराउने :** (१) दुर्घटना वा अन्य कुनै आपत्कालीन कारणले कोही स्वयंसेवीले कुनै व्यक्तिलाई उपचारको लागि कुनै स्वास्थ्य संस्थामा लगेमा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाले त्यस्तो व्यक्तिलाई तत्काल आफुसँग उपलब्ध भएसम्मको उपचार सेवा प्रदान गर्नुपर्नेछ र त्यस्तो व्यक्तिको पहिचान हुन नसकेमा सोको जानकारी तत्काल वडा कार्यालय, नगरपालिका र स्थानीय प्रहरीलाई दिनुपर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाले वडा कार्यालय/ नगरपालिका र स्थानीय प्रहरीलाई सूचना दिंदा उपचार गरिएको व्यक्ति र निजसँग सम्बन्धित उपलब्ध भएसम्मका अन्य जानकारीसमेत दिनुपर्नेछ।

(३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम जानकारी प्राप्त भएपछि सम्बन्धित निकायले सम्बन्धित व्यक्तिको परिवार, अभिभावक वा संरक्षकको खोजी गरी सोको जानकारी गराउनुपर्नेछ।

१८. **उजुरी गर्न सक्ने :** स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा वा उपचारको क्रममा कुनै सेवाग्राहीको स्वास्थ्यमा थप जटिलता देखा परेमा, सेवाको प्राप्ति वा उपचारको प्रक्रियाप्रति निजलाई कुनै आशंका भएमा वा लापरवाही गरिएको महसुस भएमा निजले आफ्नो उपचारमा संलग्न रहेका स्वास्थ्यकर्मी वा स्वास्थ्य संस्थाको विरुद्धमा तोकिएबमोजिम तोकिएको निकायमा उजुरी गर्न सक्नेछ।

तर, असल नियतले गरेको कामबाट कुनै अनपेक्षित परिणाम निस्केमा कुनै पनि स्वास्थ्यकर्मीलाई व्यक्तिगत रूपमा जिम्मेवार बनाईने छैन।

१९. **शर्त बन्देज लगाउन सक्ने :** स्वास्थ्य संस्थाको प्रमुख वा अधिकार प्राप्त अधिकारीले प्रचलित कानूनबमोजिम स्वास्थ्य सेवा प्रदायकको स्वास्थ्य स्थितिको आधारमा स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने सेवामा निश्चित शर्त बन्देज लगाउन सक्नेछ।

२०. **आवश्यक उपाय अवलम्बन गर्ने :** प्रचलित कानूनको अधीनमा रही प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले कर्मचारीको सुरक्षा र रोगको संक्रमण रोक्नेतर्फ आवश्यक स्वास्थ्य मापदण्डको अवलम्बन गर्नुपर्नेछ।

परिच्छेद – ३

स्वास्थ्य प्रणाली र सेवा व्यवस्थापनसम्बन्धी

२१. **स्वास्थ्य संस्थाको सञ्चालन र नियमन :** (१) नगरपालिकाअन्तर्गत रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको संरचना र सो संस्थाले प्रदान गर्ने सेवासम्बन्धी व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ।

(२) स्वास्थ्य संस्था तथा सेवासम्बन्धी न्यूनतम मापदण्ड तोकिएबमोजिम हुनेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको मापदण्डको अधीनमा रही प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाहरूले सेवा प्रदान गर्नुपर्नेछ।

(४) सङ्घीय सरकारको जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५ प्रारम्भ हुनुपूर्व स्थापना भई सञ्चालनमा रहेका नगरपालिका क्षेत्रभित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरूले नगरपालिकाले तोकेको समयावधिभित्र उपदफा (२) बमोजिम तोकिएको मापदण्ड पूरा गर्नुपर्नेछ।

(५) नगरपालिकाले स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्नका लागि निजी वा अन्य सङ्घ संस्थाहरूसँग समेत आवश्यक साझेदारी गर्न सक्नेछ।

(६) निजी तथा अन्य सङ्घ संस्था वा सहकारी वा गैरनाफामूलक वा सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाको मापदण्ड, ईजाजत तथा नियमनको व्यवस्था प्रचलित कानूनमा उल्लेख भएबमोजिम व्यवस्था गर्नु पर्नेछ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम निर्धारण भएको मापदण्डबमोजिम स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गर्नुपूर्व अनिवार्य रूपमा नगरपालिकाबाट ईजाजतपत्र लिएको हुनुपर्नेछ।

(८) उपदफा (७) बमोजिम स्वास्थ्य संस्थालाई ईजाजत दिने, नवीकरण गर्ने तथा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा नियमन गर्नेसम्बन्धी व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ।

(९) नगरपालिका क्षेत्रभित्र जडिबुटी, प्राकृतिक चिकित्सा, योग, प्राणायाम्, ध्यान लगायतका रोकथाममूलक र वैकल्पिक चिकित्सा सेवाको प्रवर्धनका लागि समुदाय वा ट्रष्टहरूसँगको साझेदारीमा वा नगरपालिका आफैंले कम्तीमा एउटा आर्युवेद तथा प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन गर्न सक्नेछ।

२२. **स्वास्थ्य संस्था स्थापना र सञ्चालनसम्बन्धी मापदण्ड र पूर्वाधार :** (१) नगरपालिकाले सञ्चालन गर्ने अस्पतालको मापदण्ड देहायबमोजिम हुनेछ :–

(क) अस्पताल : (१) तोकिएको मापदण्डमा आधारित रही नगरपालिका आफैंले अस्पताल सञ्चालन गर्न सक्नेछ।

(२) सङ्घीय सरकार वा विदेशी दाता वा दातृ निकायबाट निर्माण भई नगरपालिकालाई हस्तान्तरण गरिएको अस्पताल सञ्चालन गर्न नगरपालिकाले छुट्टै अस्पताल सञ्चालन नियमावली, कार्यविधि, निर्देशिका र मापदण्ड तर्जूमा गरी लागू गर्न सक्नेछ।

(ख) बेग्लाबेग्लै प्रकृति र छुट्टै शर्तसहित नगरपालिकाले कुनै स्वास्थ्य संस्था प्राप्त गरेको भए वा भविष्यमा प्राप्त गरेमा त्यस्ता विशेष प्रकृतिका स्वास्थ्य संस्थाहरू दाताको शर्त समेटिएको छुट्टै नियमावली वा सञ्चालन कार्यविधिबाट सञ्चालन गरिनेछ।

(ग) उपदफा (१) को प्रकरण (क) अनुरुप जारी गरिएको नियमावली, गठन आदेश वा सञ्चालन कार्यविधिलाई यसै ऐनको अभिन्न अङ्ग मानिनेछ।

(घ) उपदफा (१) को प्रकरण (ग) अनुरुप यस ऐनको अभिन्न अङ्ग मानिएका नियमावली, गठन आदेश वा सञ्चालन कार्यविधिमा आवश्यक संशोधन गर्ने अधिकार नगर कार्यपालिकामा रहनेछ।

(२) नगरपालिकाले सञ्चालन गर्ने स्वास्थ्य संस्थाको मापदण्ड देहायबमोजिम हुनेछ :–

आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र : नगरपालिकाले आवश्यकता र औचित्यका आधारमा देहायका पूर्वाधार पूरा गरी शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक सञ्चालन गर्न सक्नेछ।

(क) प्राथमिक उपचारका तोकिएबमोजिमका आधारभूत उपकरणहरू।

(ख) नगरपालिकाले तोकेबमोजिम जनशक्ति परिचालन हुनेछ।

(ग) प्रशासन कक्ष, औषधी भण्डारण तथा वितरण कक्ष, प्राथमिक उपचार कक्ष, पूर्व तथा उत्तर प्रसूति कक्ष, औजार एवं सामाग्री निर्मलीकरण कक्षजस्ता सुविधासहितको भवन तथा कोठा।

(३) निजी क्षेत्रले अस्पताल सञ्चालन गर्न सक्ने :

(क) नगरपालिका क्षेत्रभित्र निजी क्षेत्र तथा ट्रष्ट वा लोक कल्याणकारी संस्थाद्वारा अस्पताल सञ्चालन गर्न चाहेमा तोकिएको मापदण्डको अधीनमा रही न्यूनत्तम पन्ध्र शैयासम्मको अस्पताल सञ्चालनको अनुमति नगरपालिकाले दिन सक्नेछ।

(ख) खण्ड (क) बमोजिम अस्पताल सञ्चालन गर्न चाहने निकायले अनुमतिका लागि तोकिएको ढाँचामा नगरपालिकामा निवेदन दिनुपर्नेछ।

(ग) दफा ३९ को उपदफा (७) अनुरुप गठित समितिले प्राप्त निवेदनउपर छलफल तथा आवश्यक अनुगमन गरी तोकिएको मापदण्ड पूरा गरेको देखिएमा अस्पताल सञ्चालनको स्वीकृति प्रदान गर्न सक्ने गरी आशयपत्र प्रदान गर्न नगरकार्यपालिकालाई सिफारिस गर्नेछ।

(घ) उपदफा (३) को खण्ड (ग) बमोजिम प्राप्त भएको सिफारिशको आधारमा नगरकार्यपालिकाले तीस दिनभित्र यस्तो अस्पताल सञ्चालनको स्वीकृति दिन आशयपत्र प्रदान गर्न सक्नेछ।

(ङ) खण्ड (घ) बमोजिम आशयपत्र प्राप्त गरेका संस्थाले तोकिएको समयसीमा भित्र तोकिएबमोजिमका पूर्वाधार तयार गरी स्वीकृतिका लागि नगरकार्यपालिकामा निवेदन दिनुपर्नेछ।

(च) खण्ड (ङ) बमोजिमको निवेदन उपर आवश्यक जाँचबुझ र अनुगमन गरी तोकिएको मापदण्ड पूरा गरेको ठहर भएमा नगरपालिकाले अस्पताल सञ्चालनको स्थायी अनुमति प्रदान गर्न सक्नेछ।

(४) अस्पताल सञ्चालन गर्न आवश्यक पर्ने मापदण्डः नगरपालिकाको स्वीकृतिमा सञ्चालन हुने न्यूनतम १५ शैयाको अस्पतालले देहायअनुसारको मापदण्ड पूरा गर्नुपर्नेछ।

(क) अस्पतालमा कम्तीमा चार जना विशेषज्ञ चिकित्सक (एम.डि. वा सो सरह) एम.बि.बि.एस. डाक्टर, कम्तीमा चार जना स्टाफ नर्स, कम्तीमा एक जना ल्याव टेक्नोलोजिष्ट र आवश्यक मात्रामा अन्य सहायक र सहयोगी स्वास्थ्यकर्मीहरू,

(ख) अस्पतालमा दर्ता चलानी, बहिरंग सेवा, इमर्जेन्सी कक्ष, प्रयोगशाला, भर्ना भएका विरामी राख्ने वार्ड, क्याबिन, नर्सिङ कक्ष, प्रशासन कक्ष, पर्याप्त पार्किङ स्थल आदि समेतको भौतिक सुविधा,

(ग) भवन तथा कोठा सडक नेटवर्कले जोडिएको, एम्बुलेन्स सेवाको उपलब्धता, बिरामी राख्ने बेड र लाईफ सपोर्ट सिष्टम, २४ घण्टा विद्युत र खानेपानी सेवा भएको, अक्सिजनको व्यवस्था, चिकित्साजन्य फोहर व्यवस्थापनको उचित प्रणाली,

(घ) नगरपालिकाले तोकेका अन्य आवश्यक शर्त र प्रावधानहरू।

(५) पोलिक्लिनिक सञ्चालनको अनुमति :

(क) नगर क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले पोलिक्लिनिक सञ्चालन गर्न चाहेमा तोकिएको मापदण्ड पूरा गरी नगरपालिकाबाट सिफारिस लिई प्रदेश सरकारको स्वीकृति लिनुपर्नेछ,

(ख) खण्ड (क) बमोजिक स्वीकृतिको लागि नगरपालिकाबाट सिफारिस लिन चाहने व्यक्ति वा संस्थाले पोलिक्लिनिकमा बिरामी जाँच्ने डाक्टरको योग्यता र अनुभवको विवरण, सञ्चालकको विवरण, सञ्चालन हुने स्थान र उपलब्ध हुने सेवाको सम्पूर्ण विवरणसहितको कागजात पेश गर्नुपर्नेछ।

(ग) खण्ड (ख) अनुरुप निवेदन परेपछि नगरपालिकाले आवश्यक अनुगमन र जाँचबुझ गरेर मात्र सिफारिस दिन सक्नेछ।

(६) प्रयोगशाला वा ल्याबोरेटोरी सञ्चालनको अनुमतिः कुनै व्यक्ति वा संस्थाले नगरपालिकाको क्षेत्रभित्र प्रयोगशाला वा ल्याबोरेटोरी सञ्चालन गर्न चाहेमा देहायबमोजिमको विवरण सहित नगरपालिकाबाट स्वीकृति लिनुपर्नेछ।

(क) सञ्चालकको व्यक्तिगत विवरण,

(ख) प्रयोगशाला वा ल्याबोरेटोरी सञ्चालन गर्ने स्थान प्रमाणित भएको कागजात,

(ग) आवश्यक न्यूनतम शैक्षिक योग्यता हासिल गरि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थावाट प्रयोगशाला विज्ञान विषयमा कम्तिमा तीन बर्षको अध्ययन पुरा गरि सम्वन्धित काउन्सीलमा दर्ता भएको प्रमाण,

(घ) ल्याबमा उपलब्ध हुने परीक्षणको प्रकार,

(ङ) ल्याबमा प्रयोग हुने न्यूनतम उपकरणहरूको विवरण।

(७) फार्मेसी, निजी मेडिकल वा उपचार केन्द्र सञ्चालनको अनुमति :

(क) नगरपालिका क्षेत्रभित्र कसैले फार्मेसी, निजी मेडिकल पसल वा आयुर्वेदिक उपचार केन्द्र वा यस्तै प्रकृतिका सेवा सञ्चालन गर्न चाहेमा नगरपालिकाबाट अनुमति लिनुपर्नेछ,

(ख) आधारभूत फार्मेसी शिक्षा प्राप्त व्यक्ति सञ्चालक रहने गरी फार्मेसी वा निजी मेडिकल पसल वा उपचार केन्द्र सञ्चालन गर्ने स्थान, बिक्री वितरण गर्ने औषधीका प्रकारहरू र प्राथमिक उपचार सेवाको विवरण आवेदनका साथ खुलाउनुपर्नेछ,

(ग) फार्मेसी वा निजी मेडिकल पसल वा उपचार केन्द्रको मुख्य सञ्चालक र सहायक कर्मचारीहरूको विवरणहरू शैक्षिक प्रमाणपत्र, नागरिकता र हालको बसोबास ठेगाना प्रमाणित भएको कागजात र वडा कार्यालयको सिफारिससाथ नगरपालिकामा आवेदन पेश गर्नुपर्नेछ,

(घ) नगरपालिकाले प्राप्त विवरण छानविन गरी उपदफा ६ र ७ बमोजिमका संस्थालाई सञ्चालनको अनुमति दिन सक्नेछ,

(८) उपदफा (१) देखि (७) सम्म जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै पनि अस्पताल, पोलिक्लिनिक, फार्मेसी, निजी मेडिकल पसल, उपचार केन्द्र र प्रयोगशाला सञ्चालनसम्बन्धी मापदण्डहरू नगरपालिका वा प्रदेश सरकारले तोकेभन्दा कम हुन हुनेछैन।

(९) मापदण्ड पूरा नगरेमा सजाय हुने :

(क) स्वास्थ्य संस्था, प्रयोगशाला, फार्मेसी, निजी मेडिकल पसल वा उपचार केन्द्र जस्ता स्वास्थ्य सेवा दिने संस्था सञ्चालनको स्वीकृति लिँदा तोकिएको मापदण्ड पूरा नभएको तर झुक्याएर विवरण दिएको वा अस्थायी रूपमा मापदण्ड पूरा गरेको पाईएमा समितिले अनुगमन गरी सचेत गराउने, प्रचलित सङ्घीय कानूनअनुसार जरिवाना तिराउने, स्वीकृति वा खारेजीको लागि नगरपालिकामा सिफारिस गर्न सक्नेछ,

(ख) प्रयोगशालामा तालिम प्राप्त ल्याव टेक्निसियनबाहेकका व्यक्ति रगत, दिशा–पिसाव, खकार, वीर्य, स्वाबलगायतको परीक्षणमा संलग्न भएको पाईएमा प्रचलित सङ्घीय कानूनअनुसार कारवाही गर्न गराउन, जरिवाना तिराउन, त्यस्तो प्रयोगशाला बन्द गराउने र सञ्चालकलाई कालोसूचीमा राखी आम जनतालाई सो व्यहोराको जानकारी दिने काम नगरपालिकाले गर्नेछ,

(ग) फार्मेसी वा निजी औषधि पसलको हकमा दर्तावाला सञ्चालक र तालिम प्राप्त सहयोगी बाहेक अरुले औषधी बेचेको पाइएमा सचेत गराउने, जरिवाना तिराउने वा अनुमति खारेजसम्म गर्न सकिनेछ,

(घ) यो ऐन लागू भएपछि दिइएको समय सीमाभित्र तोकिएबमोजिमको मापदण्ड पूरा नगर्ने र तोकिएबमोजिमको इजाजतपत्र नलिई सञ्चालनमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको ईजाजत पत्र स्वत: खारेज भएको मानिने छ।

(१०) **सहुलियत र छुटको व्यवस्था गर्नुपर्ने**: निजी लगानी र ट्रष्ट मार्फत सञ्चालनमा आएका स्वास्थ्य संस्थाहरूले स्वास्थ्य परीक्षणका क्रममा लाग्ने शूल्कको निश्चित प्रतिशत रकम नगरपालिकाको सिफारिसमा छुट वा मिनाहा दिनुपर्नेछ।

परिच्छेद – ४

स्वास्थ्यकर्मीसम्बन्धी व्यवस्था :

२३. स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्थापन :

नगरपालिकाभित्रका सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थाहरूमार्फत् आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि देहायबमोजिमका स्वास्थ्यकर्मीहरू रहने छन् :

(१) स्थायी स्वास्थ्यकर्मी,

(२) स्थानीय माग र विशिष्टताका आधारमा नगरपालिकामार्फत् करार सेवामा भर्ना गरिएका स्वास्थ्यकर्मी,

(३) **अभ्यासकर्ता :** स्थानीय स्तरमा खुलेका स्वास्थ्य अध्ययन संस्थानमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरू एवं नगरपालिकाको आंशिक वा पूर्ण छात्रवृत्तिमा अन्यत्र गई स्वास्थ्य शिक्षा अध्ययन गरेका विद्यार्थीहरूलाई अभ्यासकर्ता स्वास्थ्यकर्मीको रूपमा नगरपालिकाले भर्ना गर्न सक्नेछ। यस्ता अभ्यासकर्तालाई बढीमा एक वर्षको लागि भर्ना गर्न सकिने छ।

२६. स्वास्थ्यकर्मीको सेवा सुविधा : नगरपालिका मातहत कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीले तोकिएबमोजिमको सुविधा प्राप्त गर्नेछन्।

२७. स्वास्थ्यकर्मीको दरबन्दी निर्धारण : स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आवश्यक स्वास्थ्यकर्मीको दरबन्दी तोकिएबमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद – ५

औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद, भण्डारण र वितरणसम्बन्धी व्यवस्था :

२८. औषधी, स्वास्थ्य उपकरण एवं सामाग्रीहरूको खरिदसम्बन्धी व्यवस्था :

(१) वार्षिक खरिद योजना बनाउनु पर्ने:

(क) स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वार्षिक रूपमा आवश्यक पर्ने औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको अनुमान र खरिद गर्न स्वास्थ्य शाखामार्फत् वार्षिक खरिद योजना बनाई प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ।

(ख) औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिदका लागि नगरपालिका स्वास्थ्य शाखाले प्रक्रिया अघि बढाउनेछ।

(२) औषधी, स्वास्थ्य उपकरण र सामाग्रीको भण्डारण :

(क) खरिद गरिएका औषधी, स्वास्थ्य उपकरण र सामाग्रीको सुरक्षित भण्डारणको व्यवस्था नगरपालिका स्वास्थ्य शाखाको सिफारिसमा नगरपालिकाको निर्देशन वा औषधी, स्वास्थ्य उपकरण तथा सामाग्री भण्डारण निर्देशिका अनुसार गरिने छ।

(ख) नगरपालिकाले खरिद गरेको उपकरण, औषधी र सामाग्रीको कुल परिमाण र मूल्य सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ।

(ग) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले नगरपालिकाबाट प्राप्त गरेको औषधी, उपकरण र सामाग्रीको आम्दानी र खर्चको विस्तृत विवरण तोकिएको ढाँचामा राखी सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको निर्णयमार्फत् तोकिएकै समयावधिमा नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखामा बुझाउनुपर्नेछ।

(घ) नगरपालिकाले आफू अन्तर्गतका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूमा औषधी, उपकरण तथा सामाग्री भण्डारणको लागि भण्डार कक्षको उचित व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ।

(ङ) महामारी एवं विपद् व्यवस्थापनका लागि तीन महिनासम्म पुग्ने गरी वैकल्पिक मौज्दात कायम गर्नु नगरपालिकाको कर्तव्य हुनेछ।

(३) औषधीको वितरण व्यवस्था :

(क) स्वास्थ्य संस्थाबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवाअन्तर्गत आवश्यक पर्ने औषधी तथा औषधीजन्य सामाग्रीहरू नागरिकलाई निःशूल्क वितरण गरिनेछ।

(ख) नगरपालिकामा खपत हुने अन्य औषधीको मूल्य सङ्घीय सरकारले निर्धारण गरेबमोजिम हुनेछ।

(ग) औषधी बिक्रीकर्ताले पनि ग्राहकलाई आफूले बिक्री गरेको औषधीको अनिवार्य रूपमा बिल उपलब्ध गराउनुपर्नेछ।

(घ) औषधीसम्बन्धी अन्य व्यवस्था प्रचलित कानूनबमोजिम हुनेछ।

२९. **स्वास्थ्य सेवाको न्यूनतम् मूल्य र गुणस्तर तोक्न सक्ने :** नगरपालिकाले स्थानीयस्तरमा सञ्चालित चिकित्सकीय उत्पादन (नगरस्तरीय निजी मेडिकल) र स्वास्थ्य सेवाहरूको न्यूनतम् मूल्य र गुणस्तर निर्धारण गर्न सक्नेछ। निर्धारित गुणस्तर र मूल्य भए नभएको अनुगमन गरी सो अनुरुप कार्य गराउन निर्देशन दिने अधिकार नगरपालिकालाई हुनेछ।

परिच्छेद – ६

जनस्वास्थ्यको संरक्षण, संवर्धन र वातावरणीय व्यवस्था :

३०. रोग तथा रोगीको अभिलेख राख्नु पर्ने :

(१) स्थानीयस्तरमा कुनै नागरिकलाई सरुवा रोग लागेको थाहा पाईएमा थाहा पाउनेले २४ घण्टाभित्र सो को जानकारी नजिकको सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थामा टिपोट गराउनुपर्नेछ ।

(२) टिपोट गराईएका रोगीहरूको विवरण सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाहरूले मासिक रूपमा वडा समिति र नगरपालिकाको स्वास्थ्य सूचना प्रणालीमा दाखिला गराउनुपर्नेछ ।

३१. महामारी रोकथाम तथा नियन्त्रण गर्न अभियान सञ्चालन गर्नु पर्नेः

(१) स्थानीय स्तरमा कुनै रोगको महामारी फैलिएमा नगरपालिकाले सोको प्रभाव क्षेत्र निर्क्यौल गरी विद्यालयहरू बन्द गर्न, अस्थायी रूपमा बस्ती खाली गर्न वा अन्यत्रका सर्वसाधारणलाई त्यस क्षेत्रको भ्रमणमा प्रतिबन्धसमेत लगाउन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) को परिस्थितिमा महामारीबाट थप क्षति हुन नदिन आवश्यक सतर्कता अपनाउने, आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्ने र थप जनशक्तिको लागि छिमेकी स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार र सङ्घीय सरकारमा अनुरोध गरी प्रभावकारी रूपमा परिचालन गरी व्यवस्थापन गर्नु नगरपालिकाको कर्तव्य हुनेछ ।

(३) यस्तो आपत्कालीन अवस्थामा तत्कालै स्वास्थ्य सेवा पुऱ्याउन तोकिएबमोजिमको द्रुत प्रतिकार्य टोलीको व्यवस्था नगरपालिकाले तुरुन्तै गर्नुपर्नेछ ।

(४) महामारी तथा विपद व्यवस्थापनका लागि नगरपालिकाले विपद जोखिम न्यूनीकरणका लागि विपद प्रतिकार्य एवं पूर्व तयारी योजना बनाई लागू गर्नुपर्नेछ ।

३२. सरसफाई तथा स्वास्थ्यजन्य फोहोरमैला व्यवस्थापन :

(१) स्वास्थ्यजन्य फोहरमैला संकलन, पुनः प्रयोग, प्रशोधन, विसर्जन र नियमनका लागि नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड लागू हुनेछ ।

(२) तोकिएको मापदण्डबमोजिम जोखिमरहित र जोखिमयूक्त फोहरहरूलाई अलग अलग छुट्याई त्यसको उचित व्यवस्थापन गर्नु प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाको कर्तव्य हुनेछ ।

(३) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो परिसरमा सेवाग्राहीका लागि स्वच्छ खानेपानी र शौचालय उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ ।

३३. जनस्वास्थ्यको संरक्षण र संवर्धन :

(१) नगर क्षेत्रभित्र खाद्यान्न, मासु, पानी, दूध, तरकारी लगायतका उपभोग्य वस्तुको उत्पादन, भण्डारण तथा बिक्री वितरणलाई स्वच्छ बनाउन प्रचलित कानूनबमोजिम नगरपालिकाले नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन गर्नुपर्नेछ।

(२) नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र ध्वनि, वायू तथा जल प्रदूषणले जनस्वास्थ्यमा पार्ने प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न प्रचलित कानूनले तोकेका मापदण्डको कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन गर्नेछ।

(३) वातावरणीय प्रदूषण तथा फोहोरमैलाबाट पर्ने प्रतिकूल प्रभाव नियन्त्रणका लागि सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार र नगरपालिकाको मापदण्डलाई कडाईका साथ लागू गरिनेछ।

३४. सूर्ती, मदिरा तथा सूर्तीजन्य पदार्थको नियमन :

(१) सूर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री वितरणको लागि नगरपालिकाबाट छुट्टै अनुमति लिनुपर्नेछ।

(२) खाद्य पदार्थ बिक्री गर्ने पसलबाट सूर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री वितरण गर्न पाइने छैन।

(३) सूर्ती, मदिरा र लागुपदार्थजन्य वस्तुको बिक्री वितरण र प्रयोगमा नियन्त्रण गर्न निषेधित र खुल्ला क्षेत्रहरू तोक्न सक्नेछ। विद्यालय, सरकारी कार्यालय, हाटबजार जस्ता क्षेत्रहरूको निश्चित दूरी तोकी धुम्रपान र मदिरापानलाई निषेध गर्न सकिनेछ।

(४) खाद्य पदार्थसँगै सूर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री वितरण गरेमा, निषेधित क्षेत्रमा धुम्रपान र मदिरा सेवन गरेमा नगरपालिकाले कारवाही गर्न सक्नेछ।

(५) मदिरा, चुरोट, सूर्ती तथा सूर्तीजन्य पदार्थ लगायतका मानव स्वास्थ्यलाई प्रतिकूल असर गर्ने कुनै पनि विज्ञापन सामाग्रीको उत्पादन, वितरण तथा प्रचार प्रसार गर्न पाइने छैन।

(६) शारीरिक तथा मानसिक स्वास्थ्यलाई असर गर्ने कुनै सामग्री तथा सेवातर्फ आकर्षित गर्ने गरी गलत वा भ्रामक सूचना राखी विज्ञापनको उत्पादन, वितरण तथा प्रचार प्रसार गर्न पाइने छैन।

(७) उपदफा (५) र (६) को प्रावधान विपरीत हुने गरी कुनै कार्य गरेको देखिएमा नगरपालिकाले पटकैपिच्छे रु. २५,००० (पच्चीस हजार) सम्म जरिवाना गरी थप कारवाहीका लागि सम्बन्धित निकायमा लेखिपठाउनेछ। यससम्बन्धी सङ्घीय एवं प्रदेश कानूनबमोजिम थप कारवाही गर्न बाधा पर्नेछैन।

परिच्छेद – ७

स्वास्थ्य, वित्त र सामाजिक सुरक्षा :

३५. स्वास्थ्य सेवाका लागि वित्तीय स्रोतको व्यवस्थापनः

(१) आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न नगरपालिकाले स्वास्थ्य सेवामा आवश्यक बजेट विनियोजन गर्नेछ।

(२) आपतकालीन स्वास्थ्य संकट अवस्थाको लागि नगरपालिकाले एक आकस्मिक स्वास्थ्य उपचार कोष स्थापना गर्नुपर्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम स्थापना हुने "आकस्मिक स्वास्थ्य उपचार कोष" मा देहायबमोजिमका रकमहरू रहने छन् :

(क) नेपाल सरकारबाट प्राप्त रकम,

(ख) प्रदेश सरकारबाट प्राप्त रकम,

(ग) गैरसरकारी, निजी सङ्घसंस्था तथा व्यक्तिगत दाताबाट प्राप्त रकम,

(घ) दातृ निकायबाट प्राप्त रकम,

(ङ) नगरपालिकाबाट कोषका लागि विनियोजित रकम।

(४) उपदफा (२) बमोजिमको स्वास्थ्य सेवा कोषको सञ्चालन, व्यवस्थापन, विधि, पद्धति र आन्तरिक तथा वाह्य लेखापरीक्षणको प्रक्रिया तोकिएबमोजिम हुनेछ।

(५) नगरपालिकाअन्तर्गतका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा उपलब्ध रकम वा श्रोतको परिचालन प्रचलित कानूनको अधीनमा रही स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको निर्णयबमोजिम हुनेछ।

३६. सामाजिक सुरक्षा :

(१) नेपाल सरकारद्वारा कार्यान्वयनमा ल्याइएको स्वास्थ्य बीमासम्बन्धी कार्यक्रममा नगरपालिकाका सबै नागरिकलाई आबद्ध गराइनेछ।

तर, आर्थिक अभावका कारण बीमा कार्यक्रममा आबद्ध हुन नसक्ने अति विपन्न तथा पछाडि परेका वर्गलाई नगरपालिकाले सङ्घीय एवं प्रदेश सरकारसँगको सहकार्यमा निःशुल्क बीमा गराउने व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ।

(२) नगरपालिकाभित्र रहेका लक्षित वर्ग, महिला, बालबालिका, असहाय, अति विपन्न तथा अन्य लक्षित समूहलाई क्रमशः विशेष सामाजिक स्वास्थ्य सुरक्षाको व्यवस्था मिलाउँदै जानु नगरपालिकाको कर्तव्य हुनेछ।

परिच्छेद – ८

स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा सुशासन

३७. स्वास्थ्य सेवामा सुशासन : (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र प्रवाह गरिने सबै प्रकारका स्वास्थ्य सेवामा सुशासन कायम गरी जनतालाई गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्न प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति रहनेछ।

(२) नगरपालिकाअन्तर्गतका प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाहरूले आफूले वर्षभरी प्रदान गरेका स्वास्थ्य सेवा को सामाजिक लेखा परीक्षण गराउनुपर्नेछ।

(३) नगरपालिकाले स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्यकर्मीको कार्यक्षेत्रमा हुने अभद्र व्यवहार रोक्न र सुरक्षा प्रदान गर्न आवश्यक प्रबन्ध गर्नु पर्नेछ।

(४) स्वास्थ्य सुशासन, स्वास्थ्य सेवा को व्यवस्थापन एवं अनुगमनका लागि नगरपालिकामा देहायबमोजिमको एक नगरपालिकास्तरीय "स्वास्थ्य व्यवस्थापन तथा अनुगमन समिति" रहनेछ।

(क) नगर प्रमुख — संयोजक

(ख) नगर उपप्रमुख — सदस्य

(ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत — सदस्य

(घ) प्रशासन महाशाखा प्रमुख — सदस्य

(ङ) स्वास्थ्य हेर्ने विषयगत समिति संयोजक — सदस्य

(च) स्वास्थ्य तथा सरसफाइ क्षेत्रमा कार्य गरिरहेका विज्ञहरूमध्येबाट कार्यपालिकाले तोकेको २ जना — सदस्य

(छ) नगरपालिका क्षेत्रभित्रका स्वास्थ्य संस्था प्रमुखहरू मध्येबाट कार्यपालिकाले तोकेको १ जना — सदस्य

(ज) नगर क्षेत्रभित्र कार्यरत स्वास्थ्यकर्मी मध्येबाट कार्यपालिकाले तोकेको १ जना — सदस्य

(झ) दलित, जनजाति, सीमान्तीकृत र अल्प संख्यक मध्ये कार्यपालिकाले तोकेको १ जना — सदस्य

(ञ) नगरपालिकाका स्वास्थ्य शाखा प्रमुख — सदस्य सचिव

(५) उपदफा (४) बमोजिम गठन गरिएको समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ :–

(क) आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्रका लागि स्वास्थ्य योजना तयार गर्ने।

(ख) नगरपालिका क्षेत्रभित्र स्वास्थ्य संस्थाहरूको सञ्चालनका लागि दिइने अनुमति, स्वीकृति र आशयपत्र सम्बन्धी काममा नगरपालिकालाई आवश्यक राय, सल्लाह, सुझाव र परामर्श प्रदान गर्ने ।

(ग) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने ।

(घ) स्वास्थ्य संस्थाहरूको लागि आवश्यक साधनस्रोत जुटाउने र परिचालन गर्ने, गराउने ।

(ङ) स्वास्थ्य संस्थाहरूको सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने, गराउने ।

(च) स्वास्थ्य विशेषज्ञहरू र स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरूको सूची अद्यावधिक गरी प्रकाशन गर्ने ।

(छ) स्वास्थ्य सेवाको पहुँचभन्दा बाहिर रहेका समुदायको पहिचान गरी सबैका लागि स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित हुने प्रबन्ध मिलाउने ।

(ज) नगरकार्यपालिकालाई स्वास्थ्य तथा सरसफाइ क्षेत्रमा आवश्यक सुझाव र सल्लाह दिने ।

(झ) स्वास्थ्य क्षेत्रसँग सम्बन्धित तथ्यांकहरूको संकलन र प्रशोधन गरी अद्यावधिक गर्ने, गराउने ।

(ञ) तोकिएबमोजिम अन्य कार्य गर्ने ।

(६) नगरस्तरीय तथा मातहतका स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट दिईने स्वास्थ्य सेवाहरूमा नेपाल सरकारले तोकेका मापदण्ड अनुसारको गुणस्तर सुनिश्चितताका लागि देहायअनुसारको एक नगरपालिकास्तरीय गुणस्तर सुधार तथा सुनिश्चितता समिति रहनेछ ।

(क) नगरपालिकाको उपप्रमुख — अध्यक्ष

(ख) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत — सदस्य

(ग) नगरपालिकाको अस्पताल निर्देशक — सदस्य

(घ) इन्जिनियर (नगरपालिकाको पूर्वाधार महाशाखा प्रमुख) सदस्य

(ङ) पब्लिक हेल्थ नर्स/ अधिकृत (एक) — सदस्य

(च) उपभोक्ता हित संरक्षण क्षेत्रमा कामगर्ने सङ्घ संस्थामध्येबाट नगर कार्यपालिकाले तोकेको एक जना प्रतिनिधि — सदस्य

(छ) गुणस्तर सुधारसम्बन्धी कार्य गर्ने सङ्घ संस्थाहरू मध्येबाट नगर कार्यपालिकाले तोकेको प्रतिनिधि एक जना — सदस्य

(ज) ल्याब टेक्निशियन (एक) — सदस्य

(झ) रेडियो ग्राफर (एक) — सदस्य

(ञ)	नगरपालिकाको प्रशासकीय अधिकृत वा विज्ञ (एक)	सदस्य

(ट)	स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	सदस्य–सचिव

(७) उपदफा (६) अनुरुप गठित समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ :-

(क)	मन्त्रालयअन्तर्गत परिवार कल्याण महाशाखाले जारी गरेको न्यूनतम सेवा मापदण्ड (MSS) अनुरूप स्वास्थ्य संस्थाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरी स्वास्थ्य व्यवस्थापन तथा अनुगमन समितिसमक्ष प्रतिवेदन पेश गर्ने,

(ख)	स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन, दर्ता तथा नवीकरणका लागि आवश्यक रायसुझाव र परामर्श प्रदान गर्ने,

(ग)	स्वास्थ्य संस्थाको भौतिक पूर्वाधार, औजार उपकरण, जनशक्ति व्यवस्थापनमा सहजीकरण गर्ने,

(घ)	स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने,

(ङ)	स्वास्थ्य संस्थाको लागि आवश्यक साधन स्रोत जुटाउन सहजीकरण गर्ने।

परिच्छेद – ९

### ३८.	स्वास्थ्य अनुसन्धान, सूचना व्यवस्थापन, अनुगमन र मूल्याङ्कन :

**(१)	स्वास्थ्य अनुसन्धान :**

(क)	नगरपालिकाले स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित बिषयमा अध्ययन, अनुसन्धान र खोज गर्न वा गराउन सक्नेछ।

(ख)	नगरपालिकाले नगरभित्र उपलब्ध औषधी जन्य जडिबुटीको अध्ययन अनुसन्धान गरी त्यसको संरक्षण, विकास र उपभोग गर्न बहुपक्षीय सहकार्य (स्थानीय तह, निजीक्षेत्र तथा अन्य क्षेत्रसँग) गर्न छुट्टै मापदण्ड बनाउन सक्नेछ।

(ग)	नागरिकको शारीरिक, मानसिक, वातावरणीय र आध्यात्मिक स्वास्थ्य अवस्थाको उत्थान गर्न, रोग प्रतिरोधी क्षमताको विकास गर्न र आत्मिक शान्ति प्रवर्धन गर्न नगरपालिकाले आवश्यकताअनुसार एकीकृत रूपमा वा अलग अलग रूपमा सिद्धान्त, नीति, कार्यक्रम, विधि, स्थल, प्रक्रिया र पद्धतिको तर्जुमा, घोषणा र कार्यान्वयन गर्न वा गराउन सक्नेछ।

**(२)	सूचना व्यवस्थापन :**

(क)	स्वास्थ्य सेवाको सूचना व्यवस्थापन र आपूर्ति व्यवस्थापन सूचना प्रणालीलाई व्यवस्थित गरी यसका आधारमा प्रत्येक वर्ष स्वास्थ्य क्षेत्रको एकीकृत वार्षिक रिपोर्ट तयार गर्नुपर्नेछ।

(ख)	प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाबाट सेवा लिएका हरेक सेवाग्राहीको तोकिएबमोजिमको अभिलेख राख्ने र सोअनुसारको प्रतिवेदन तोकिएको निकायसमक्ष पेश गर्नु सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था र नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखाको दायित्व हुनेछ।

(३) अनुगमन र मूल्याङ्कन :

(क) नगरपालिकाको मातहतमा रहेका सरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरू तथा स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न नगरपालिकाले स्वीकृति प्रदान गरेका निजी तथा गैरसरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरूले तोकिएको मापदण्डअनुसार स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरे नगरेको र सञ्चालनका शर्त पूरा गरे नगरेको सम्बन्धमा नगरपालिका आफैले वा अन्य निकायमार्फत् निरन्तर नियमन, निरीक्षण अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नेछ।

(ख) स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट नगरपालिकामा प्रतिवेदन गरिएका सेवाग्राहीको तथ्याङ्क र आपूर्ति व्यवस्थापन सूचना सम्बन्धी प्रतिवेदनलाई नगरपालिका स्तरीय स्वास्थ्य सुशासन एवं गुणस्तर सुनिश्चितता तथा अनुगमन समितिमार्फत् नियमित परीक्षण गरिनेछ।

(ग) अनुगमन, मूल्यांकन र गुणस्तर परीक्षण गर्दा मन्त्रालयबाट स्वीकृत गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवासम्बन्धी सूचकहरूको आधारमा सेवा प्रवाहको अवस्थाको अनुगमन गरिनेछ।

परिच्छेद – १०

विविध

३९. निजी मेडिकल कलेज, अध्ययन संस्थान र ठूला अस्पताल सञ्चालनका लागि सिफारिस लिनुपर्ने : (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र कुनै निजी क्षेत्रले राष्ट्रिय वा प्रादेशिक मापदण्डअनुरुपका मेडिकल कलेज, स्वास्थ्य विज्ञान अध्ययन संस्थान, अस्पताल वा निदान केन्द्रजस्ता ठूला स्वास्थ्य संस्था स्थापनाका गर्नका लागि नगरपालिकाबाट सिफारिस लिनुपर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सिफारिस लिँदा वातावरणीय प्रभाव अध्ययन गरी स्थानीय स्तरमा पर्ने नकारात्मक प्रभावहरूको न्यूनीकरणका लागि आवश्यक कार्यक्रम र बजेट समेत प्रस्ताव गरिएको हुनुपर्नेछ।

(३) सिफारिस लिँदा नगरपालिकाको नियमानुसार दस्तुर बुझाउनुपर्नेछ।

४०. राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक अभियानलाई सघाउ पुऱ्याउनुपर्ने : सङ्घ वा प्रदेशबाट जारी गरिएका राष्ट्रिय वा प्रादेशिक अभियानहरूलाई सफल बनाउन सहयोग पुऱ्याउनु नगरपालिकाको कर्तव्य हुनेछ।

४१. थप कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्ने : नगरपालिकाले आवश्यक देखेमा यस ऐनको भावनाविपरीत नहुने गरी थप सेवा, सुविधा, विशेष प्याकेज, कुनै विशिष्टीकृत स्वास्थ्य सेवा वा अभियान, रक्तसेवा, घनीभूत शहरी स्वास्थ्य सेवा वा अन्य कार्यक्रमहरू समेत सञ्चालन गर्न सक्नेछ।

४२. नियम बनाउने अधिकार :- यो ऐन कार्यान्वयनको लागि नगरपालिकाले आवश्यक नियमावली, निर्देशिका, कार्यविधि वा मापदण्ड बनाउन सक्नेछ।

४३. नगरपालिकाको कर्तव्य हुनेः यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि महामारी वा संक्रामक रोगको प्रकोपलाई फैलन नदिई नागरिकको स्वास्थ्य सुरक्षा गर्न आवश्यक पर्ने क्वारेण्टाइन स्थल, आइसोलेसन केन्द्र वा अलग बसोबासको व्यवस्था मिलाई त्यस्ता केन्द्रहरूको सञ्चालन गर्ने कर्तव्य नगरपालिकाको हुनेछ।

४४. बाधा अडकाउ फुकाउनेः यो ऐन कार्यान्वयनको सिलसिलामा कुनै बाधा अडकाउ परेमा सो फुकाउने जिम्मेवारी नगरकार्यपालिकाको हुनेछ।

४५. बचाउ : यो ऐन प्रारम्भ हुनुभन्दा पहिलेदेखि प्रचलनमा रहेका, तर अब यो ऐनको क्षेत्राधिकारभित्र पर्ने सबै सेवा, पदनाम र संस्थाहरूको काम यसै ऐनबमोजिम भए गरेको मानिने छ।

प्रमाणिकरण मिति :- २०८०।०९।२२

आज्ञाले,

(तुल्सीराम अर्याल)

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत